

Нагальні питання застосування спеціальних знань під час проведення судових пожежно-технічних експертиз в адміністративних справах

Анатолій Пугачов

науковий співробітник лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1612-6584>, e-mail: anatoliy_pugachev1982@ukr.net

Валерій Супрун

провідний судовий експерт лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8830-0267>, e-mail: valeriy.suprun@hniise.gov.ua

Руслан Гусейнов

старший судовий експерт лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3021-3472>, e-mail: huseinov_ruslan@ukr.net

Розглянуто особливість проведення експертних досліджень в адміністративному процесі з низкою ускладнювальних чинників. Обґрунтовано основні питання дослідження джерел доказів. Вивчено певні особливості судових рішень. Досліджено поняття висновку експерта та його використання під час доказування у адміністративному процесі.

Ключові слова: джерело доказів; оцінка висновку експерта; адміністративний процес; висновок експерта; судова експертиза.

Current Issues in the Application of Specialised Knowledge During the Conduct of Forensic Fire and Technical Examinations in Administrative Cases

Anatolii Puhachov, Valerii Suprun, Ruslan Huseinov

The peculiarities of conducting expert examinations in administrative proceedings with a number of complicating factors are considered. The main issues of examining sources of evidence are substantiated. Certain peculiarities of court decisions are studied. The concept of an expert opinion and its use in the course of evidence in administrative proceedings is examined.

Keywords: source of evidence; assessment of expert opinion; administrative process; expert opinion; forensic examination.

Згідно з чинними нормами адміністративного законодавства, суддя або суд здійснює оцінку доказів, керуючись власним внутрішнім переконанням, яке формується на основі всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин адміністративної справи відповідно до вимог закону. Внутрішнє переконання — це вільне від думок інших осіб внутрішньо обґрунтоване та стійке психічне ставлення суб'єкта доказування до кількості і якості достатніх та необхідних елементів, які складають зміст поняття доказу та виступають в якості методу та результату оцінки доказів (доказової інформації) [1]. Кожен доказ аналізується відповідно до ст. 73—76 Кодек-

су адміністративного судочинства України (далі — *КАС України*) з позицій належності, допустимості, достовірності та достатності, тоді як сукупність зібраних матеріалів оцінюється з огляду на їх достатність і взаємний зв'язок для ухвалення належного процесуального рішення [2]. Вагоме місце серед доказів, передбачених судово-процесуальним законодавством, посідають експертні висновки.

Кожне експертне дослідження завершується оформленням спеціального документа — висновком експерта. Згідно із законодавством України, такий висновок належить до процесуальних джерел доказів. Він під-

лягає обов'язковому аналізу та оцінюванню з боку суду.

У чинному КАС України інститут судової експертизи врегульований низкою норм. Зокрема, йому присвячено одну статтю в гл. 5 «Учасники адміністративного процесу» (ст. 66), п'ять статей у гл. 6 розд. II «Докази» (ст. 81—85), а також три статті в гл. 3 розд. III «Судовий розгляд справи» (ст. 129, 131, 148). Попри відсутність у КАС України [2] законодавчо закріпленого визначення поняття «судова експертиза», аналіз зазначених норм дає підстави стверджувати, що в адміністративному судочинстві під нею слід розуміти спеціальне дослідження окремих фактичних обставин справи, яке здійснюється на підставі ухвали адміністративного суду уповноваженим суб'єктом — особою, що має спеціальні знання у сфері науки, мистецтва, техніки, ремесла чи інших галузей [3]. Результатом такого дослідження є формування нового засобу доказування — висновку експерта.

Відповідно до ч. 1 ст. 101 КАС України, *«висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені перед експертом, складений у порядку, визначеному законодавством»* [2].

Доказова цінність висновків експерта залежить від логічної форми. У наукових джерелах, присвячених судовій експертизі, наводяться різні підходи до класифікації експертних висновків за відповідними критеріями. Зокрема, за характером предмета твердження розрізняють висновки щодо конкретного індивідуального об'єкта та висновки про родову або групову належність. За рівнем визначеності вони поділяються на категоричні та ймовірні. З урахуванням наявності або відсутності логічних сполучників виокремлюють однозначні й альтернативні, а також умовні та безумовні висновки. Окрім того, залежно від характеру логічного зв'язку, експертні висновки можуть бути стверджувальними або негативними. Висновок експерта підлягає оцінюванню з позицій його наукової обґрунтованості та доказової сили. Суд має право й обов'язок аналізувати не лише логічну послідовність експертного

обґрунтування, а й зміст наукових положень, покладених в основу дослідження, з метою перевірки повноти та достовірності сформульованих експертом висновків. Правильність експертного висновку встановлюється шляхом його порівняння з іншими доказами, зібраними у межах конкретної справи, а також через з'ясування того, чи узгоджується він з матеріалами провадження, включно з іншими експертними дослідженнями. Процес оцінювання висновку експерта є складною інтелектуальною діяльністю, що потребує всебічного аналізу та логічного мислення.

Висновок експерта як джерело доказової інформації має низку істотних ознак. По-перше, він є підсумком науково обґрунтованого дослідження. По-друге, такий висновок формується фахівцем, який володіє відповідними спеціальними знаннями, без застосування яких проведення дослідження було б неможливим. По-третє, висновок експерта надається з дотриманням установленої процесуальної процедури. По-четверте, він базується на доказах, зібраних у матеріалах конкретної справи. Оцінювання експертного висновку, так само як і інших джерел доказів, охоплює перевірку його допустимості, достовірності та повноти [4].

Оцінювання експертного висновку з позиції компетентності передбачає аналіз кола питань, поставлених перед експертом, та визначення їх належності до відповідної сфери спеціальних знань. Воно також включає дослідження фактичних обставин, установлених експертом, і з'ясування того, які саме спеціальні знання були необхідні для їх встановлення. Крім того, здійснюється ознайомлення з відомостями, що підтверджують професійну підготовку експерта у відповідній галузі, а також перевіряється, чи входять до меж його компетенції наукові підходи та методики, використані під час проведення експертного дослідження. Однією з характерних рис оцінювання експертного висновку є обов'язок належного обґрунтування причин, з яких такий висновок не приймається до уваги. Сам факт виявлення розбіжностей між висновком експерта та іншими матеріалами справи не може автоматично підтверджувати його недостовірність. У разі

наявності суперечливих відомостей вони підлягають повторній експертизі, в процесі якої можуть бути виявлені помилки у вихідних даних, показаннях свідків, хибних фізичних характеристиках, невірних замірах чи обчисленнях, а також інші обставини, що впливають на оцінку доказів.

КАС України встановлено, що завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. В адміністративних справах щодо оскаржень рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень встановлена презумпція його вини. Однак на практиці все виглядає інакше. Нижче наведено лапідарно викладений приклад адміністративного процесу з відповідними судовими рішеннями.

Так, про рішення Харківського окружного адміністративного суду від 17.02.2020 р. № 520/11608/19 відомо наведене далі. Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Харківській області звернулось до Харківського окружного адміністративного суду з позовом відносно одного із підприємств, щодо застосування заходів реагування державного нагляду (контролю) шляхом зупинки його діяльності. Мета зупинення діяльності була пов'язана із усуненням порушень, які були виявлені при перевірці цього об'єкта органом ДСНС. Водночас на замовлення підприємства в межах справи була проведена судова пожежотехнічна експертиза, в процесі якої експертом зроблені математичні розрахунки ризику (ймовірності) настання пожежі та натурні дослідження на предмет наявності відхилень від діючих нормативно-правових актів у галузі пожежної безпеки. Згідно висновку експерта, вірогідність виникнення пожежі на об'єкті відповідає нижче нормативно допустимого рівня і майже всі відхилення усунуто, а наявні не є такими, що можуть призвести до виникнення пожежі. Суд задовольнив позов ГУ ДСНС України у Харківській області, щодо зупинення роботи об'єкта.

Здавалось би, нічого дивного немає в такому рішенні. Відомо, що висновок експерта не має переваг перед іншими доказами, хоча він і ґрунтується на спеціальних знаннях. Але далі більше. Справа дійшла до Верховного Суду, який своєю постановою від 29.10.2020 р. (адміністративне провадження № К/9901/18210/20) фактично заборонив експерту проводити дослідження щодо відповідності вимогам пожежної безпеки, чим створив прецедент, а саме:

«55. Як вбачається із оскаржуваних судових рішень, судами попередніх інстанцій надана оцінка вищезазначеному висновку експерта, і зроблено висновок, з яким погоджується колегія суддів Верховного Суду, що саме контролюючий орган, а не експерт, наділений дискреційними повноваженнями щодо встановлення наявності або відсутності порушень у сфері техногенної та пожежної безпеки, та лише цей орган здійснює прогнозування імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику.

56. Окрім того, як вже зазначалось, єдиним доказом усунення зафіксованих в акті перевірки порушень є результати повторної перевірки».

Зазначене вище рішення суттєво впливає на діяльність судових експертів, зокрема за спеціальністю 10.8 «Дослідження обставин виникнення і поширення пожеж та дотримання вимог пожежної безпеки», тим самим піднімаючи взагалі питання доцільності висновків експертів в частині дослідження дотримання вимог пожежної безпеки. Слід звернути увагу, що компетенція експерта характеризується його спеціальними знаннями. А його діяльність узгоджується з вимогами Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, а саме:

«8.1. Основними завданнями пожежно-технічної експертизи є:

<...>

відповідність технічного стану об'єкта протипожежним нормам.

8.2. Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

<...>

Чи відповідав стан об'єкта вимогам Правил пожежної безпеки?» [5].

Окрім того, із зазначених питань експертизу призначають суди у адміністративних справах, цивільних та господарських справах, а також слідчі та прокурори в межах кримінальних проваджень.

Отже, можна дійти висновку, що, ураховуючи такі судові рішення, в адміністра-

тивному судочинстві проведення експертиз більш обмежене. Саме тому для вирішення експертної проблематики, на законодавчому рівні необхідно здійснити корегування механізму звернення наглядових (контрольних) органів до суду, зобов'язуючи долучити до позову безальтернативний доказ щодо невиконання вимог пожежної безпеки, а саме висновок експерта.

Перелік джерел посилання

1. Лях Н. Л. Оцінка доказів адміністративним судом за внутрішнім переконанням. *Актуальні проблеми політики*. 2009. № 38. С. 438—445.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
4. Кравчук Т. О. Оцінка висновку експерта та його доказове значення в адміністративному судочинстві України. *Innovative Solutions in Modern Science*, 2016. № 6 (6). С. 1—13.
5. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 28.01.2026).